
1

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.01>
УДК 343.98 (075.8)

І. І. Когутич
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри

Львівський Національний університет імені Івана Франка

ПРО АКТУАЛІЗАЦІЮ ФІЛОСОФСЬКОГО АСПЕКТУ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

У статті означені аспекти філософського підґрунтя криміналістики як світоглядної основи її загальної теорії та методології, а також наведені окремі положення перспектив «Філософії криміналістики». Задекларовано підтримку думки, що саме цією особливою формою науково-криміналістичного пізнання єдино можливе вирішення й локалізація більшості методологічних проблем криміналістики, без чого вона ризикує зникнути як наука.

Ключові слова: загальна теорія, методологія, криміналістика, філософія.

На ранніх етапах свого розвитку в криміналістиці майже не використовувалися досягнення таких наук, як філософія, соціологія, методологія, наукознавство, інформатика, кібернетика тощо, оскільки вони у той час не були потрібні для початкової розробки криміналістики як особливої галузі знання. Більше того, багато з них сформувалися значно пізніше за саму криміналістику. Однак, в міру становлення криміналістики, її зв'язки з фундаментальними загальнотеоретичними науковими знаннями поступово стали розширюватися. Як наслідок, «криміналістика за час свого існування і розвитку створила серйозний і універсальний арсенал засобів аналітико-пізнавального (технічного,

тактичного і методичного) характеру» [1, с. 69], накопивши досвід його використання під час розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних справ.

На противагу тим, хто вважає, що через зв'язок криміналістики з вищепереліченими загальнотеоретичними науками «... з'являються підстави говорити не лише про кризу сучасної вітчизняної криміналістики, але й про її стагнацію та, навіть, маргіналізацію» [2, с. 7], все ж залишаємося серед прибічників домінанти універсальності матеріалістичної діалектики, а відтак – серед «інерційних наслідувачів ідей «єдино правильної» і «достовірно наукової» філософії. Адже без неї не було б, принаймні, загальної теорії криміналістики «... як системи основних ідей цієї галузі знань, яка охоплює максимально повне відображення предмета науки, її концепцій, категорій, понять, методів у певних зв'язках і опосередкуваннях. ...Фундаментальні положення, що становлять основу загальної теорії, оновлюються та вдосконалюються» [3].

Цілковито погоджуємось із В. А. Журавлем, автором щойно наведених рядків і, своєю чергою, продовжимо започаткований ним, а також низкою інших науковців (В. О. Коноваловою [4], В. Г. Гончаренком [5], В. Ю. Шепітьком [6], О. О. Бандурою [7], Р. В. Комісарчуком [8] та ін.) аналіз, передусім, філософського підґрунтя криміналістики як світоглядної основи її загальної теорії та методології.

Під час аналізу природи криміналістики і тих знань, якими вона «озброює» провідних професійних учасників кримінального провадження, передусім, тих, хто реалізує функції обвинувачення, захисту та вирішення кримінальної справи, неunikно постає питання про джерела цих знань [9, с. 4; 10, с. 55; 11, с. 26-55].

На думку Р. С. Белкіна та деяких інших науковців, левову частку знань, долучених до криміналістики, одержано безпосередньо із досвіду оперативно-розшукової, слідчої, експертної та судової діяльності [12, с. 148; 13, с. 112; 9, с. 4].

Ще одним загальновизнаним джерелом криміналістичних знань слугують результати «...криміналістичних наукових пошуків» [12, с. 149].

Такі науковці, як Б. М. Шавер, А. І. Вінберг, М. П. Яблоков, О. М. Васильєв, а також вже згадувані В. Г. Гончаренко, В. К. Лисиченко, М. Я. Сегай, В. В. Циркаль та ін., вважають, що ці знання базуються на положеннях природничих і технічних наук, адаптованих для виконання завдань кримінального провадження. «Судово-слідча та експертна практика зумовила потребу щодо використання криміналістичних засобів і методів, однак самостійно вирізнити їх без спеціальних наук (природничих, технічних, математичних, економічних, гуманітарних та ін.) не змогла» [9, с. 4], та у цьому й не було потреби.

Взаємодія криміналістики з вищеозначеними науками дає їй змогу пристосувати методи останніх для розслідування злочинів, як і їх судового розгляду, вивчаючи шляхи та способи застосування їх здобутків у практичній діяльності. Її можна розглядати як своєрідний канал, за допомогою якого здійснюється наукове забезпечення втілення досягнень науково-технічного прогресу в протидію злочинності. Використовуючи природничі й гуманітарні знання, криміналістика стала своєрідною їх

енциклопедією, що застосовується для досягнення мети й вирішення завдань кримінального провадження, і обсяг цієї енциклопедії постійно зростає.

Криміналістику через її практичну спрямованість прийнято вважати прикладною наукою. Але це не може означати, що всі знання, напрацьовані в її надрах, мають лише вузьку сферу застосування. Загалом, у сучасних умовах щодо розвинених наук правильніше було б говорити про фундаментальні й теоретичні дослідження в межах конкретної науки та їх практичне використання.

А. В. Іщенко вважає, що «...фундаментальність криміналістичних досліджень може бути визнана залежно від того, як використовуються їх результати. Якщо вони виражаються в гіпотезах, теоріях, ученнях, принципах, законах, закономірностях, термінах, категоріях, на яких базується сама криміналістична наука і діяльність із втілення її результатів у практику, то їх можна розглядати як фундаментальні. Коли ж результати досліджень спрямовані й функціонально можуть застосовуватися при вирішенні обмеженого кола питань, локального завдання, – то їх найімовірніше розглядати як прикладні» [14, с. 112]. Ці слова черговий раз підтверджують задекларовану вже згадуваним Р. С. Белкіним «фундаментальність» взаємозв'язку криміналістики і, передусім, філософії, як окремого випадку взаємообумовленості філософського та спеціально-наукового дослідження [12, с. 205-207].

Погодьмось – у сучасних умовах роль філософії як науково-методологічного світогляду неунікно підвищується. А це, своєю чергою, є основою інтеграції наук, підґрунтям комплексних досліджень актуальних проблем сучасної практики і пізнання.

Будучи наукою про загальні закони природи, суспільства і людського мислення, філософія служить базою для побудови окремонаукової методології, у тім числі, такого її різновиду, як загальна теорія та методологія криміналістики. Тут філософія виконує не лише особливу світоглядну функцію, якої криміналістика не має, але й функцію філософського методу пізнання. Адже матеріалістична діалектика лежить в основі усієї системи методів криміналістики. Недарма «... саме у філософії юридична наука уперше набула достовірно наукового методу пізнання правових явищ. Кардинальні проблеми конкретної окремої науки, в даному випадку криміналістики, набувають філософського значення, стають філософськими проблемами цієї сфери знання. Завдання полягає в тому, щоб на базі вирішення цих філософських проблем показати діалектико-матеріалістичну сутність криміналістичної науки, тобто досліджувати її філософські основи, що можливо лише з позицій матеріалістичного світогляду, з позицій теорії відображення» [12, с. 206; 15, с. 7].

Так чи інакше, філософські категорії дозволяють зрозуміти місце і роль наукового факту у процесі пізнання істини. Власне в них віддзеркалюються нові, ще не відомі науці взаємозв'язки між явищами, що вивчаються нею.

Вищеозначене знаходить підтвердження у самому сенсі «філософські категорії» – формах світогляду, що застосовуються на всіх

рівнях пізнання як ідеальні образи, незалежно від того, чи вони усвідомленні чи ні [16].

За своїм джерелом філософські категорії об'єктивні, тобто є тими загальними властивостями, що відображено в категоріях. Вони притаманні самим речам, існують незалежно від людини, від її свідомості.

Водночас категорії суб'єктивні за формою, оскільки вони є продуктом розумової діяльності людини (наприклад, категорії «простір», «час», «якість» тощо існують не тому, що ми їх вигадали, а тому, що вони відображають ті реальні процеси, які є насправді поза нашою свідомістю, у самій дійсності).

Отже, за своїм змістом категорії об'єктивні, а за формою – суб'єктивні.

До функцій філософських категорій належать: онтологічна (знання про світ); гносеологічна (сходинки, вузлові пункти пізнання природи і суспільства); логічна (форми логічного мислення, в яких людина теоретично відображає дійсність); методологічна (знаряддя заглиблення знань категорії є найважливішими елементами діалектики як методу).

Серед основних філософських категорій, головню, виокремлюють: світ, буття, матерію, рух, розвиток, простір, час, суперечність, становлення тощо. Це – субстанційні категорії (лат. substantia – істотність; те, що лежить в основі, синоніми: істотність, речовинність, істота, річ, матерія, суть, основа, голова), вони вживаються окремо, безвідносно до інших. Фіксують певні загальні властивості світу, але не дають безпосереднього уявлення про зв'язки цих категорій з іншими.

Стосовно ж криміналістики, як окремо взятої і вже на сьогодні, як на нас, самодостатньої науки, виправдано також вважати, що без звернення до філософських категорій було б немислиме й її становлення, і подальше удосконалення в сенсі формулювання власних категорій, тобто найзагальніших понять, у яких, назагал, зосереджується квінтесенція змісту окремої галузі наукового знання. На думку Р. С. Белкіна, «...такими категоріями, наприклад, в криміналістиці визнаються поняття криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, криміналістичної методики, криміналістичного прийому, криміналістичної рекомендації і деякі інші» [12, с. 207].

Є ще один аспект, який не те що виправдовує, а неунікно аргументує необхідність наукового опанування філософськими категоріями майбутніми правниками, в тім числі, найвищого наукового ступеня.

Так, згідно «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», в Україні здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти з 1 січня 2019 р. йменуватимуть «докторами філософії» [17]. У п. 27 цього ж документа зазначено, що освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) вищого навчального закладу (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) визначених компетентностей, відповідно до Національної рамки кваліфікацій, зокрема, «...оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору».

Фактично, у термінах «філософські компетентності», «системний науковий світогляд» і пов'язаних із ними нововведеннях у системі вищої освіти знаходять свій вираз результати динаміки науково-технічного прогресу (НТП), зростаюча роль науки у розвитку суспільства і забезпеченні його безпеки тощо. Адже досягнення НТП не лише дають людству певні блага, але й ховають у собі величезні загрози. У цьому контексті цілком зрозумілі спроби виокремити в класифікації наук таку категорію, як «антипатологічні науки», у переліку яких розглядають, зокрема, військові науки, криміналістику, судову медицину тощо [18, с. 66-68].

На загал відомо, що філософсько-історична проблематика криміналістики розроблялася і нині продовжує досліджуватися в основному в рамках її загальної теорії та методології. У той же час, все очевидніше проглядається зростаючий інтерес криміналістики до своєї історії та філософії. Він обумовлений, з одного боку, динамікою проблематики протидії злочинності і, як наслідок, необхідністю освоєння та використання в цьому напрямі сучасних досягнень науки й техніки. З іншого – внутрішньою потребою самої криміналістики «самоствердитися» в тому, що її специфіка (предметна, об'єктна, методологічна тощо) – це реальна її наукова особливість у загальній системі знань про закономірності розвитку природи, суспільства і мислення; необхідна складова частина, тобто, самодостатня галузь знання, окрема наука, а не щось довільне і випадкове в контексті загального.

Відтак, «...необхідно враховувати, що процес освоєння криміналістикою сучасних досягнень науки і техніки, їх впровадження в практику виявлення й розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних справ сам собою доволі суперечливий та ускладнений. Адже у ньому знаходять відображення глобальні суперечності розвитку суспільного прогресу, передусім, таких його складових як політика, ідеологія, економіка, право, наука, культура тощо» [19, с. 103-107; 20, с. 4–11].

Вимушено повторюючись, ще раз наголосимо, що кардинальні зміни у будь-якій окремій науці назагал супроводжуються інтенсивним поглибленням у своє власне філософське підґрунтя. Процес проникнення філософського знання в криміналістику пов'язаний, як вже було зазначено, з початком формування її загальної теорії та методології, зокрема із з'ясуванням природи, об'єкта та предмета науки. Відомо, що у часі це припало на 60–70-і рр. ХХ ст. і пов'язано з ім'ям того ж таки Р. С. Белкіна, який сутність так званого «механізму злочину», власне, і розглядав через філософську категорію відображення, що логічно спонукало до формування принципово нового «революційного уявлення про предмет науки криміналістики як науки, передусім, про закономірності, що перебувають у сфері судового дослідження злочинів» [21, с. 24]. До речі, сам Р. С. Белкін з цього приводу писав: «Кінець 1960-х і 70-і рр. ознаменувалися процесами зближення філософського і нефілософського знання як наслідки впливу науково-технічного прогресу. У криміналістиці це проявилось у породженні інтересу до таких філософських категорій, як випадковість і необхідність, причина і наслідок та деяких інших... Криміналісти стали широко використовувати термін «відображення», але доволі зрідка замислювалися над справжнім значенням цієї філософської категорії для криміналістики, над

її фундаментальною роллю, як в теорії, так і в практиці пояснень криміналістичних формулювань і рекомендацій. ... Я цілковито переконаний, – писав Р. С. Белкін в одній із останніх своїх книг, – що концептуальна філософська категорія відображення складає філософський, теоретичний і практичний фундамент криміналістики, що ця категорія охоплює фактично усі напрями криміналістичної науки і багато інших філософських категорій, використовуваних у ній» [22, с. 48–49].

Як наслідок, вже давно зауважено, що саме філософська основа багатьох робіт Р. С. Белкіна зумовлювала їх теоретичну оригінальність і практичну значущість. Деякі їх положення, класичні за своїм змістом, переконують в істинності висловлювання: «Найкраща практика – це добре засвоєна теорія» [23, с. 82].

Свій вклад у формування саме такої теорії внесли і продовжують вносити багато вітчизняних криміналістів. Проте, чим ґрунтовніше вони впроваджувалися і впроваджуються у сутність багатьох криміналістичних явищ, тим більше виявляється проблем, що вимагають свого вирішення, а здавалося б очевидні факти виявляються не такі вже прості й однозначні. Недарма переважна більшість представників криміналістичної науки правомірно вважають, що й сьогодні у теорії криміналістики не існує однозначного, єдиноприйнятого трактування щодо жодного кардинального, визначального як для цієї науки питання, зокрема, про сутність, природу, предмет, об'єкти, систему криміналістики, структуру складових цієї системи тощо.

Хоча криміналістика одна з наймолодших наук кримінального циклу (їй лише понад 100 років), проте науковцям і практикам необхідно все ж реально відшукати бажаний консенсус з цих та багатьох інших загальнотеоретичних (фундаментальних) питань, що становлять основу науки криміналістики.

Безумовно, такий стан речей можна пояснити тим, що наведені криміналістичні категорії законодавчо не визначені, а, отже, згаданий консенсус не обов'язковий або ж, взагалі, доктринально неможливий через непримиренну природу ества криміналіста-науковця. Саме до цього невітшого висновку дійшов О. О. Ексархопуло, вважаючи, що диспутам науковців-криміналістів властива тенденція, яку можна озвучити сучасним продовженням відомого ще у давнину вислову «у суперечці народжується істина», а щодо полемік криміналістичного спрямування на думку цього автора можна сказати «у суперечці ця істина й помирає» [24, с. 31].

Тому, погоджуємося з тими, хто стверджує, що пошуку відповідей на вищезначені та багато інших концептуальних питань сутності науки криміналістики «...і повинні сприяти філософія та історія науки як методологічно значуща галузь знання і навчальна дисципліна, розрахована на підготовку наукових і педагогічних кадрів. У основі цієї дисципліни мають бути концепції сучасної філософії, сучасного природознавства, історія їх становлення, загальні філософські поняття і категорії. Так само тут в цілому у певній системі має бути викладено сучасні філософські уявлення і результати аналізу конкретних історичних фактів стосовно предмета усіх наук кримінально-правового циклу. Це

можуть бути, з одного боку, філософія і історія кримінально-правової політики держави, розвитку кримінально-правових дисциплін в їх взаємозв'язку, а з іншого, умовно кажучи, – «філософія злочинності», розвиток методів і засобів злочинної діяльності. Усе це можна було б розмістити у першому розділі цього навчального курсу. Відповідно, наступний розділ – основний за обсягом і вузькопрофесійною значущістю, доречно присвятити історії та філософії наукової дисципліни за фахом. У нашому випадку це криміналістика» [с. 105].

Так чи інакше, майбутні правники, передусім криміналісти, повинні бути обізнані з причинами, що зумовили виникнення і розвиток криміналістики; із чинниками, що визначили її методологічні основи та місце в системі наукового знання, зокрема, у системі кримінально-правових наук; її завданнями, соціальними функціями, шляхами і механізмами їх реалізації (у їх філософському осмисленні).

Заслужують також уваги філософські аспекти під загальною назвою «Суспільство і криміналістика», що припускають популяризацію досягнень криміналістики, формування суспільної свідомості, розуміння її необхідності та інструментарію протидії злочинності.

Саме вивченням філософії необхідно і єдино можливо предметно аналізувати науку криміналістику як сукупне ціле у її антропогенному (буквально – «породженому людиною») та аксіологічному (від грец. αξια – цінність: – наука (розділ філософії) про цінності, учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини) аспектах, враховуючи, що вона не містить усередині себе критеріїв соціальної значущості своїх результатів.

З іншого боку, у контексті очікуваних майбутніх філософсько-криміналістичних досліджень, то вони також не повинні залишатись осторонь процесу формування самосвідомості науки криміналістики, її рефлексивності, розумінню своїх можливостей і перспектив та здатності виокремлювати орієнтири її подальшого розвитку тощо.

Важко заперечити тезу, що розуміння криміналістики XXI століття, її проблем, шляхів їх вирішення неможливо без філософського осмислення її системоторних понять, класифікації категорій. Іншими словами «...у філософії криміналістики повинні домінувати криміналістичні мотиви, напрями і орієнтири досліджень, філософський профіль «вчення про реальності кримінального права». Тон повинен тут визначатися потребою правозастосовної практики у філософському осмисленні. Реалізація діалектичного методу пізнання накопичених емпіричних і теоретичних знань криміналістичного характеру – ось, що найбільше повинне цікавити філософію криміналістики. Як наслідок, у полі зору філософського аналізу повинні опинитися крім предмета криміналістики, також інші питання, унаслідок їх фундаментальної значущості для загальної теорії криміналістичної науки» [26].

Відтак, усуненню підґрунтя «ідеї кризи» в криміналістиці, що призводить до тверджень про необхідність зміни «криміналістичної парадигми», відходу від традиційної криміналістичної теорії і методології [27], у значній мірі здатен сприяти, власне, філософський аспект

забезпечення об'єктивного і поступального розвитку криміналістики з урахуванням збереження й поваги до традицій криміналістичної науки, як і вчених-криміналістів, які її творили.

Перелік посилань

1. Яблоков Н. П. Некоторые взгляды на криминалистику как науку и учебную дисциплину XXI века. *Криміналістика XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, 25-26 листопада 2010 р. Харків, 2010. С. 68–73.

2. Сокол В. Ю. Кризис отечественной криминалистики: моногр. Краснодар, 2017. 332 с.
URL:
http://kalinovskyyk.narod.ru/b1/Sokol_2017.pdf

3. Журавель В. А. Зміст та структура загальної теорії криміналістики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 91–108. URL: <http://nbuv.gov.ua>.

4. Коновалова В. О. Проблеми методології галузевих наук (кримінальне право, кримінально-процесуальне право, криміналістика, судова експертиза). *Право та інновації*. 2015. № 4. С. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_4_10.

5. Гончаренко В. Г. Методологічні проблеми вчення про предмет криміналістики. *Актуальні проблеми криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків 25–26 вересня 2003 р). Харків, 2003. С. 12–13.

References

1. Yablokov, N.P. (2010). Nekotorye vzglyady na kriminalistiku kak nauku i uchebnuiu disciplinu XXI veka [Some views at criminalistic as a science and study discipline of the XXI century]. *Kriminalistika XXI stolittia: materialy Mizhnar. nauk.-pract. konff* [Criminalistics of the XXI century: materials of the International scientific practical conference], November 25-26, 2010, Kharkiv, pp. 68–73.

2. Sokol, V.Yu. (2017). Krisis otechestvennoi kriminalistiki: monogr. [Crisis of the domestic criminalistic: monography]. Krasnodar, 332 p. URL:http://kalinovskyyk.narod.ru/b1/Sokol_2017.pdf. [in Russian].

3. Zhuravel, V. A. (2016). Zmist ta struktura zahalnoi teorii kryminalistyky. [Content and structure of the general theory of criminalistics] *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. [Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine], No 2. pp. 91–108. URL: <http://nbuv.gov.ua> [in Ukrainian].

4. Konovalova, V.O. (2015). Problemy metodolohii haluzevykh nauk (kryminalne pravo, kryminalno-protseualne pravo, kryminalistika, sudova ekspertyza) [criminal law, criminal procedural law, criminalistics, forensic expertise]. *Pravo ta innovatsii* [Law and innovations], no 4. pp. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_4_10. [in Ukrainian].

5. Honcharenko, V. H. (2003). Metodolohichni problemy vchennia pro predmet kryminalistyky. [Methodological problems of studies on criminalistics subject]. *Aktualni problemy kryminalistyky: materialy mizhnar. nauk.-pract. konf.* [Topical issues of the criminalistics: materials of the International scientific and practical conference]. (Kharkiv, 25-26 September, 2003). Kharkiv, pp. 12–13. [in Ukrainian].

Розділ 1. Загальні питання криміналістики та судової експертизи

6. *Шепітько В. Ю.* Тенденції і перспективи розвитку криміналістики (концептуальність підходів і дискусійність поглядів). *Актуальні проблеми криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків 25–26 вересня 2003 р.)*. Харків, 2003. С. 5–8.
6. *Shepitko, V. Yu.* (2003). Tendentsii i perspektvyvy rozvytku kryminalistyky (kontseptualnist pidkhodiv i diskusiinist pohliadiv). [Tendencies and development prospects of criminalistics (conceptual approaches and discussions of views)]. *Aktualni problemy kryminalistyky: materialy mizhnar. nauk.-pract. konf. [Topical issues of the criminalistics: materials of the International scientific and practical conference]*. (Kharkiv, 25-26 September, 2003). Kharkiv, pp. 5–8. [in Ukrainian].
7. *Бандура О. О.* Правознавство та природничі науки: проблема взаємних зв'язків. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2011. № 1. С. 3–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2011_1_3.
7. *Bandura, O. O.* (2011). Pravoznavstvo ta pryrodnychi nauky: problema vzaiemykh zviazkiv. [Jurisprudence and natural sciences: the problem of interconnections]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava [Philosophical and methodological problems of the Law]*, no 1 pp. 3–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2011_1_3 [in Ukrainian].
8. *Комісарчук Р. В.* Епістемологічні основи криміналістики. Numărul 2-1(30) / 2018: URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/163-167_0.pdf.
8. *Komisarchuk, R. V.* (2018). Epistemolohichni osnovy kryminalistyky. [Epistemological basics of criminalistics] Numărul 2-1(30) / 2018: URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/163-167_0.pdf [in Ukrainian].
9. *Клименко Н. И.* Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя: учеб. пособ. Киев, 1990. 103 с.
9. *Klimenko, N. I.* (1990). Kriminalistichiskie znania v strukture professionalnoi podgotovki sledovatelja [Criminalistics knowleges in structure of the proffecional trainings of an investigator]: training manual Kyiv, 103 p. [in Russian].
10. *Клименко Н. И., Комиссаров Н. Л.* Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя: моногр. Донецьк, 2012. 223 с.
10. *Klimenko, N. I., Komissarov, N. L.* (2012). Kriminalistichiskie znania v strukture professionalnoi podgotovki sledovatelja: monogr. [Criminalistics knowleges in structure of the proffecional trainings of an investigator]: monogr. Donetsk, 223 p. [in Russian].
11. *Козутич І. І.* Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання: моногр. Львів, 2008. 420 с.
11. *Kohutysh, I. I.* (2008). Kryminalistichni znannia, ikh sutnist i potreba rozshyrennia mezh vykorystannia: monohr [Criminalistics knowleges, its essenceand necessity of expansion of lim its of the use: monogr]. Lviv, 420 p. [in Ukrainian].

12. *Белкин Р. С.* Курс криминалистики: в 3-х т. Т.1: Общая теория криминалистики. Москва, 1997. 408 с.
12. *Belkin, R. S.* (1997) Kurs kriminalistiki: v 3-kh t. T.1: Obshchaia teoriia kriminalistiki [Criminalistics course in 3 Vols. Vol.1: The general theory of criminalistics]. Moskva, 408 p. [in Russian].
13. *Карпов Н. С.* Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності: моногр. Київ, 2007. 522 с.
13. *Karpov, N. S.* (2007). Kryminalistichni zasady vivchennia zlochnynnoi dialnosti [Criminalistics principles of studying of the criminal activity: monogr.] Kyiv, 522 p. [in Ukrainian].
14. *Ищенко А. В.* Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: [моногр.]. Київ, 2003. 359 с.
14. *Ishchenko, A. V.* (2003). Metodolohichni problemy kryminalistychnykh doslidzhen: monohr. [Methodological problems of criminalistics scientific research: monogr.] Kyiv, 359 p. [in Ukrainian].
15. *Керимов Д. А.* Проблемы методологии и методики правоведения. Москва, 1974. 203 с.
15. *Kerimov, D. A.* (1974). Problemy metodologii i metodiki pravovedeniia [Methodological problems and jurisprudential methodologies]. Moskva, 203 p. [in Russian].
16. *Найвизначніші філософські категорії.* URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13308/>
16. *Naivyznachnishi filosofski katehorii [Essential philosophical categories].* URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13308/> [in Ukrainian].
17. *Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах):* постанова Кабміну України від 23 березня 2016 р. № 261. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF/print>.
17. *Poriadok pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity doctora filosofii ta doctora nauk u vyshchykh navchalnykh zakladakh (naukovykh ustanovakh):* postanova Kabminy Ukrainy vid 23 bereznia 2016 [Preparation order of applicants for higher education of degree of Ph.D. and doctor of sciences is in higher educational establishments (scientific establishments)]. Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine 23 of March, 2016, No 261 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF/print> [in Ukrainian].
18. *Гражданников Е. Д.* Метод построения системной классификации наук. Новосибирск, 1987. 118 с. URL: <https://search.rsl.ru/record/01008674066>.
18. *Grazhdannikov, E. D.* (1987). Metod postroeniia sistemnoi klasifikatsii nauk [Construction method of systematic classification of science]. Novosibirsk, 118 p. URL: <https://search.rsl.ru/record/01008674066> [in Russian].
19. *Волынский А. Ф., Лапин Е. С.* К вопросу о философии криминалистики. Вестник МУ МВД России. 2012. № 4. С. 103–107. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-filosofii-kriminalistiki>.
19. *Volynskii, A. F., Lapin, E. S.* (2012). K voprosu o filosofii kriminalistiki [To the question of the criminalistics philosophy]. Vestnik MU MVD Rossii [Bulletin of the MU MVD of Russia]. No 4, pp. 103–107. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-filosofii-kriminalistiki> [in Russian].

Розділ 1. Загальні питання криміналістики та судової експертизи

20. *Лапин Е. С.* Философия криминалистики: учеб. пособие для вузов. 2-е изд., испр. и доп. Москва, 2018. 166 с. URL: http://urait.ru/uploads/pdf_review/6A13EB01-93D7-459F-8FDD-F98852EA4A26.pdf.
20. *Lapin, E. S.* (2018). *Filosofia kriminalistiki: ucheb posobie dlia vuzov 2-e izd., ispr. i dop.* [Criminalistics philosophy: educational manual for high education. 2nd edition, upd. and enl.] Moskva, 166 p. URL: http://urait.ru/uploads/pdf_review/6A13EB01-93D7-459F-8FDD-F98852EA4A26.pdf [in Russian].
21. *Баев О. Я.* Основы криминалистики: курс лекций. 3-е изд., перераб. и доп. Москва, 2009. 288 с.
21. *Baev, O. Ia.* (2009). *Osnovy kriminalistiki: kurs lektsii 3-e izd., pererab. i dop.* [Criminalistics basics: 3rd ed., upd and enl. Moskva, 288 p. [in Russian].
22. *Белкин Р. С.* Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва, 2001. 240 с.
22. *Belkin, R. S.* (2001). *Kriminalistika: problemy segodniashnego dnia. Zlobodnevnye voprosy rossiiskoi kriminalistiki* [Criminalistics: nowadays problems. Relevant questions of Russian criminalistics]. Moskva, 240 p. [in Russian].
23. *Шошин С. В.* Некоторые перспективные направления развития теории криминалистики в условиях явлений глобализации. Теология. Философия. Право. № 2 (2) 2017. С. 81–87. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-perspektivnye-napravleniya-razvitiya-teorii-kriminalistiki-v-usloviyah-yavleniy-globalizatsii>.
23. *Shoshin, S. V.* (2017). *Nekotorye perspektivnye napravleniya razvitiia teorii kriminalistiki v usloviakh globalizatsii* [Some perspective ways of development of criminalistics theory in conditions of the globalization events. Theology. Philosophy. Law], No 2 (2), pp. 81–87. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-perspektivnye-napravleniya-razvitiya-teorii-kriminalistiki-v-usloviyah-yavleniy-globalizatsii> [in Russian].
24. *Эксархопуло А. А.* Предмет и система криминалистики: Проблемы развития на рубеже XX–XXI веков. Санкт-Петербург, 2004. 112 с.
24. *Eksarkhopulo, A. A.* (2004). *Predmet i sistema kriminalistiki: Problemy razvitiia na rubezhe XX-XXI vekov* [Subject and system of criminalistics: Problems of development at the close of the XX-XXI centuries]. Sankt-Peterburg, 112 p. [in Russian].
25. *Волынский А. Ф., Лапин Е. С.* Философия криминалистики как экзамен кандидатского минимума. *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки.* 2012. С. 34–42. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-kriminalistiki-kak-ekzamen-kandidatskogo-minimuma-1>.
25. *Volynskii, A. F., Lapin, E. S.* (2012). *Filosofia kriminalistiki kak ekzamen kandidatskogo minimuma* [Criminalistic philosophy as the test for postgraduate examination minimum]. *Izvestiia Tulskogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomicheskie i iuridicheskie nauki* [Bulletin of Tula State University. Economical and Law sciences]. pp. 34–42. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-kriminalistiki-kak-ekzamen-kandidatskogo-minimuma-1> [in Russian].
26. *Гросс Г.* Руководство для судебных следователей как система криминалистики. – Новое изд., перепеч. с
26. *Gross, G.* (2002). *Rukovodstvo dlia sudebnykh sledovatelei kak sistema kriminalistiki* [Guide for the investigating

изд. 1908 г. Москва, 2002. 1088 с. С. 9.

judges as a criminalistic system]. New publ., reprint from publ. 1908, Moskva, 1088, p. 9 [in Russian].

27. Головин А. Ю. Криминалистика: почему вредны «идеи кризиса». *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2017. С. 9–13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalistika-pochemu-vredny-idei-krizisa>.

27. Golovin, A. Ju. (2017). Kriminalistika: pochemu vredny 'idei krizisa' [Criminalistics: why the 'crisis ideas' are harmful]. *Izvestiia Tulsogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomicheskie i iuridicheskie nauki [Bulletin of Tula State University. Economical and Law sciences]*, pp. 9–13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalistika-pochemu-vredny-idei-krizisa> [in Russian].

ОБ АКТУАЛИЗАЦИИ ФИЛОСОФСКОГО АСПЕКТА РАЗВИТИЯ ОБЩЕЙ ТЕОРИИ И МЕТОДОЛОГИИ КРИМИНАЛИСТИКИ

И. И. Когутич

В статье обращено внимание на отдельные философские аспекты криминалистики как мировоззренческой основы ее общей теории и методологии, а также озвучены резоны перспектив «Философии криминалистики». Поддержано мысль, что именно этой особенной формой наукокриминалистического познания можно решить большинство методологических проблем криминалистики. Анализом литературы констатировано, что в современных условиях роль философии как научно-методологического мировоззрения качественно повышается. А это, в свою очередь, является основой интеграции наук, почвой комплексных исследований актуальных проблем современной практики и познания. Являясь наукой об общих законах природы, общества и человеческого мышления, философия служит базой для построения частнонаучной методологии, в том числе, такой ее разновидности, как общая теория и методология криминалистики. Здесь философия выполняет не только особенную мировоззренческую функцию, которой криминалистика не имеет, но и функцию философского метода познания. Оправданно также считать, что без обращения к философским категориям было бы немислимо и становление криминалистики, и дальнейшее ее усовершенствование в смысле формулировки собственных категорий, в которых сосредоточивается квинтэссенция содержания отдельной отрасли научного знания.

Согласно «Порядка подготовки соискателей высшего образования степени доктора философии и доктора наук в высших учебных заведениях (научных учреждениях)», в Украине этих соискателей будут называть «докторами философии». Кроме этого, научно-образовательная программа должна включать и составляющую, которая предусматривает приобретение такой компетентности в соответствии с Национальным уровнем квалификаций, как «...овладение общенаучными (философскими) компетентностями, направленными на формирование системного научного мировоззрения, профессиональной этики и общего культурного кругозора». Следовательно, этот аспект также аргументирует необходимость научного овладения философскими категориями будущими юристами, в том числе, высшей научной степени.

Так или иначе, юристы, прежде всего криминалисты, должны быть осведомлены о причинах, которые обусловили возникновение и развитие криминалистики; факторах, которые определили ее методологические основы и место в системе научного знания, в частности, в системе уголовно-правовых наук; ее заданиях, социальных функциях, путях и механизмах их реализации (в их философском осмыслении).

Кроме этого, устранению озвученной в литературе почвы «идеи кризиса», которая приводит к утверждениям о необходимости изменения «криминалистической парадигмы», отхода от традиционной криминалистической теории и методологии, также в значительной мере может способствовать философский аспект обеспечения объективного и поступательного развития криминалистики с учетом сохранения и уважения её традиций, а также ученых-криминалистов, которые создали эту науку.

Ключевые слова: общая теория, методология, криминалистика, философия.

ON ACTUALIZATION OF THE PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE GENERAL THEORY AND METHODOLOGY OF CRIMINALISTICS

I. Kohutych

Some aspects of the philosophical ground of forensic science as a world-view basis of its general theory and methodology are specified in the article, as well as certain provisions of the prospects of 'Philosophy of criminology' are given. The author supports the idea that this particular form of scientific and forensic cognition is the only possible solution and localization of most of the methodological problems of criminology, without which it risks disappearing as a science. The analysis of literature states that in modern conditions the role of philosophy as a scientific and methodological outlook is inevitably increased. And this, in turn, is the basis of the integration of sciences, the basis for comprehensive research on topical issues of modern practice and cognition. Being a science about the general laws of nature, society and human thinking, philosophy serves as a basis for building a separate scientific methodology, including such a variety as the general theory and methodology of criminology. Here philosophy carries out not only a special ideological function, which criminalistics does not have, but also a function of the philosophical method of cognition. It is also justified to assume that without reference to philosophical categories it would be impossible both the formation of forensic science, and its further improvement in the sense of formulating their own categories, that is, the most general concepts, in which, in general, the quintessence of the content of a separate branch of scientific knowledge is concentrated.

According to 'The procedure of training applicants of higher education for the degree of doctor of philosophy and doctor of sciences in higher educational establishments (scientific institutions) these applicants in Ukraine will be called 'doctors of philosophy'. In addition, the educational – scientific program should include the component which provides for the acquisition of such competence in accordance with the National Qualifications Framework, as '... mastering general scientific (philosophical) competencies aimed at forming a systemic scientific views, professional ethics and general cultural outlook. Therefore, this aspect

does not only justify, but inexcusably argues the need for scientific assimilation of philosophical categories by future lawyers, including the highest scientific degree'.

One way or another, future lawyers, especially criminologists, must be aware of the reasons that led to the emergence and development of criminology; the factors that determined its methodological foundations and place in the system of scientific knowledge, in particular, in the system of criminal-law sciences; its tasks, social functions, the ways and mechanisms of their realization (in their philosophical comprehension).

In addition, the elimination of the so-called in the literature ground of the 'idea of crisis' which leads to allegations of the need to change the 'forensic paradigm', the departure from the traditional forensic theory and methodology, could also be possible, to a large extent, due to the philosophical aspect of securing the active and progressive development of criminology, taking into account the preservation and respect of the traditions of forensic science, as well as the criminologists who created it.

Key words: general theory, methodology, criminology, philosophy.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.02>

УДК 343.98

Н. І. Клименко
доктор юридичних наук, професор

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ НАУК

Розглядається поняття загальної теорії судової експертології, умови, що сприяли її створенню, місце судової експертології в системі юридичних наук, обсяг її предмета, питання взаємодії і взаємовідносин науки криміналістики і судової експертології. Наводиться система і структура загальної теорії судової експертології та її завдання.

Ключові слова: *судова експертологія, судова експертиза, юридичні науки, теорія.*

Судова експертологія як наука покликана вивчати закономірності, методологію формування і розвитку судових експертиз, закономірності дослідження об'єктів на основі спеціальних знань, трансформованих у систему наукових методів та методик вирішення експертних задач у межах правової регламентації [1]. Вона є спеціальною прикладною юридичною наукою, що за своїм походженням і загальним об'єктом дослідження (злочинна діяльність) відноситься до циклу кримінально-правових наук.

Окремі статті Кримінального процесуального, Цивільного процесуального кодексів та Адміністративного, Господарського, Митного